

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

“Arzulanan Kadından Dışlanan Kadına”

Sözcük Sayısı: 1887

Kategori: 1

Araştırma Sorusu: Şiir Erkök Yılmaz’ın *Abdullah’ın Ablası* adlı yapıtında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin toplumun alt kesimindeki kadın karakterler üzerinden incelenmesi

Mayıs 2025

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ	3
II. GELİŞME.....	5
II.A. ROMANIN KURGUSAL DIŞ VE İÇ GERÇEKLİĞİ	5
II.B. KADIN KARAKTERLERİN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ.....	6
<i>II.B. A. Abdullah'ın Ablası</i>	<i>6</i>
<i>II.B. B. Abdullah'ın Annesi</i>	<i>7</i>
<i>II.B. C. Mahalledeki Kız Çocukları</i>	<i>8</i>
III. SONUÇ.....	10
IV. KAYNAKÇA.....	11

I. GİRİŞ

Geçmişten günümüze kadının toplum yapısı içerisindeki konumu edebiyatın konusu olmuştur. Kadınların toplum içindeki rolleri, toplumsal normların kadınlara yüklediği görevler ve sınırlar modernleşme ile edebiyatta yer edinmeye başlamıştır. Bu yer edinme, edebiyatta çeşitli yönleriyle işlenmiştir. Kadının bireysel ve toplumsal kimliği, birey olarak aile ve toplum içinde gördüğü değer ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı sorunlar edebiyatın ele aldığı izleklere örnek olarak verilebilir. Aynı zamanda bunlarla birlikte edebiyatta, kadının bireysel özgürlüğü, toplumsal baskılara karşı verdiği mücadele, geleneksel rollerin sorgulanması ve kadının toplumsal hayattaki varlığını güçlendirme çabaları gibi temalar da sıklıkla ele alınan konulardandır. Bu durum, kadın sorunsalının derinlemesine işlenmesine ve farklı eserler ile zenginleştirilmesine olanak sağlamıştır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği; kadınların politik, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama anlamına gelmektedir¹. Ayrıca cinsiyet kavramı, cinsiyeti sadece fizyolojik değil toplumsal, sosyal ve kültürel çevre ile birlikte ele almayı ifade etmektedir². Bu noktada sosyokültürel ve ekonomik yapıya bağımlı olarak fırsatlara erişme konusunda kadınların aleyhine doğan eşitsizlik durumu ortaya çıkmaktadır. Toplumsal değişimler doğrultusunda zaman ve mekâna bağlı olarak değişen toplumsal cinsiyet algı ve tutumları, toplumlar arasındaki kültürel farklılıkları da görünür kılmaktadır. Böylesi bir ayırım kadınların toplumsal yaşamın çeşitli alanlarına ulaşmasını engellemekte ve ulaşan

¹ <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/bilge.abukan/141037/kad%C4%B1n%20sorunlar%C4%B1.pdf>

² <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1683302>

kadınların ayrımcı söylemler ve uygulamalara maruz kalmasına neden olmaktadır³. Bu tanım ve açıklamalar kağıt üstünde kalmakta ve kadınların toplumda yaşadığı sorunları tam olarak yansıtmamaktadır. Yüzeysel kalan bu görüşler, edebiyatla derinleşerek eserlere yansımış ve gün geçtikçe kadınların toplum hayatında yaşadıkları yazıya dökülmüştür.

Kadın sorunsalının işlendiği romanlardan biri de Şiir Erkök Yılmaz'ın kaleme aldığı “Abdullah’ın Ablası” adlı romandır. Roman 1990 Türkiyesini yansıtmakta olup kadınlar hakkında okumaya değer sorunlara değinmektedir. Romanda kadınlar; bireysel kimliklerden yoksun olarak tanıtılmaktadır. Bahsi geçen yoksunluk durumu kadınların karşılaştığı her sorunun temeli şeklinde okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Kendi kimlikleri ile tanınmayan kadınlar, bir erkeğe bağımlı olarak tanıtılır ve onlar üzerinden işlenir. Bunun sonucunda da geri planda olarak toplumda var olmaktadır.

Abdullah’ın Ablası alt kesimden sayılan kapıcı bir ailenin oğlu Abdullah adlı bir erkek çocuğunun aşık olduğu abla başta olmak üzere öyküde geçen birçok kadın karakter üzerinden alt kesimde görülen kadın sorunsalına değinmiştir. Roman, kadına yüklenen algılar ile kadının toplumda gördüğü değeri işler. Edebiyat aracılığıyla kadının karşılaştığı bu sorunsalın gözler önüne serilmesi mekan, zaman ve yazınsal kavramlar ile derinleştirilmiştir.

Tezde, romanı derinleştirmek için yazarın yarattığı karakterler bağlamında eğitim alan bir kadın olan *Abdullah’ın Ablası* ve kocası okumamış bir ev hanımı olan *Abdullah’ın annesi* başta olmak üzere toplum yaşamında kadına dayatılan algılar kadın sorunsalı bağlamında işlenmiştir. Başta bu kadın karakterler olmak üzere karakterlerin ev ve toplum yaşantısı roman boyunca aktarılmıştır. Yazar ayrıca uzam ve zaman kavramları ile olay örgüsüne derinlik katmış ve vurgulanmak istenen konuyu geliştirmiştir.

³ <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/bilge.abukan/141037/kad%C4%B1n%20sorunlar%C4%B1.pdf>

II. GELİŞME

II.A. Romanın Kurgusal Dış ve İç Gerçekliği

Abullah'ın Ablası 1996 Türkiye'sinde basılmış toplumcu-gerçekçi bir romandır. Ekonomik olarak iyi durumda olmayan bir ailenin hayatlarını sürdürme çabası olay örgüsünün ana hattını oluşturmaktadır. Alt kesimde geçen olay örgüsü romanın sosyoekonomik durumun kadın sorunsalı ile olan bağlantısının kurulmasına olanak sağlar.

Geçimlerini sağlama konusunda güçlük çeken ailenin yaşantısı 1990 Türkiye'sinin alt kesiminin karşılaştığı olayları somutlaştırmaktadır. Örnekleme gerekirse, geçim sıkıntısı ve geçim sıkıntısına bağlı olarak geri plana atılmış eğitim, aile ve sosyal öğeler ve kadına değer verilmemesi bu olayların başlıca örnekleridir. Kadın olmak, aile içi şiddetin başlıca nedeni olmakla birlikte şiddetin biçimini, düzeyini ve sürekliliğini artıran etmenlerde bulunmaktadır.⁴ Yoksulluk bu etmenlerin başında gelmektedir⁵. Ayrıca kadına karşı şiddet sadece fiziksel şiddet olarak karşılaşılmaktansa, sözlü ve psikolojik olarak da görülmektedir.

Kapıcı ailesi küçük çocuklarını, daha bebek olan, evi geçindirmeyi kolaylaştırmak için başkalarına vermeyi düşünmeleri ailenin alt kesimde bulunduğunu ve ikinci bir çocuğa bakabilecek durumda olmadığını kanıtlar niteliktedir. *“Ben istemedim!” Babası masaya bir yumruk indirdi. “Oldu işte! Şimdi kurtulmaktan başka çare yok. Bu tek göz odada. Allah kahretsinsin!” Babasının sesi boğuklaşmıştı. (Erkök Yılmaz, 21)* Devamında ailenin olay örgüsünün ortalarına doğru sendikalı olması da yine geçim zorluğunu vurgulamak için önem taşımaktadır. *Anası sersemmini bağrına bastı. “Üzülme yavrucuğum... Babana elbet bir iş bulunur. Bir süre işsiz kalsa bile artık sendikası var..”(Erkök Yılmaz, 46)*

⁴ <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/394586>

⁵ <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/394586>

Kitapta geçen “Sümerbank” vurgusu romanın zamanı hakkında bilgi veren öğelerden bir tanesidir. Sümerbank 1933’ten 2002’ye kadar hizmet vermiş özel bütçenin temelini oluşturan katma bütçeli idare uygulamasının başladığı ticari nitelikte mal üreten bir kuruluştur. *Ve sonunda okula gitme günü geldi çattı. Abdullah anasının Sümerbank divitinininden diktiği, kolları ve boyu biraz uzunca bir önlükle kendini cüceye benzetti; herkes onunla ilgiliydi, bebe bile ağlamasını unutmuş Abdullah’ı izliyordu sanki.*(Erkök Yılmaz, 48)

Romanı derinleştiren bir kavram olarak zaman, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin dönemsel olarak nasıl şekil aldığı hakkında bilgi vermektedir. 90’lı yıllarda, dindar kadınların eğitimi önelemekte olup; annelik vazifesinden dolayı ev dışında çalışmaya mesafeli durmaktadırlar⁶.

II.B. Kadın Karakterlerin Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Bağlamında İncelenmesi

II.B. A. Abdullah’ın Ablası

Yapıt kadın sorunsalına yer veren toplumcu-gerçekçi bir eserdir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin görüldüğü bu yapıtta eserin başlığında da görüldüğü üzere kitabın önemli bir karakteri kadındır ve eser boyunca “Abla”, “O” ya da “Abdullah’ın Ablası” kimliğiyle tanımlanır. Bu durum, yalnızca bir hitap biçimi olmanın ötesinde, kadının toplumdaki varoluş biçimini yansıtır. Kendi ismi yerine bir başkasının üzerinden tanımlanması, kadın karakterinin yaratılabilmesi için kitapta kendi kimliğiyle değil de bir erkek çocuğunun kimliğine ihtiyaç duyduğu algısını yaratır. Bahsedilen abla, Abdullah ile aynı apartmanda oturan eğitimi devam eden bir kadındır. Abdullah’ın ablaya olan aşkının tasviri kitabın en başında anlatılmaktadır.

Kitap tanrı bakış açısı ile yazılmış olup, olayların büyük bir bölümü Abdullah’ın duygu durumu ile desteklenmiştir. Örnek vermek gerekirse betimlemeler yapılırken başkahraman olan Abdullah’ın gözünden betimlemeler imgenlenmektedir. Abla’ya ait betimlemelerde Abdullah’ın

⁶ <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1039354>

ablaya karşı görüşlerini öğrenmek, onu nasıl gördüğünü anlamak mümkün olmaktadır. Bu betimlemelerin hepsi de Abdullah'ın ablaya olan aşkının dışı vurumudur. “*Olur Abdullah’cığım, sen al..*” dedi Abla, güzel Abla..(Erkök Yılmaz, 7)

Abdullah, Abla'nın nişanlandığını öğrendiğinde içinde büyüttüğü duyguların aslında ne kadar tek taraflı olduğunu fark etmiştir. Küçük bir çocuk olarak Abla'ya duyduğu hayranlık, masum bir aşkın ötesinde, onun varlığına duyduğu bağımlılıkla iç içedir. Abdullah Abla'ya kırgındır ama neden kırgın olduğunu bile tam olarak anlayamayacağı durumdadır. Kendi duygularının, Abla'nın hayatında hiçbir şey değiştiremeyeceğini kabul etmek zorunda kaldığını fark etmiştir. Bu durum; Abdullah'ın Abla'yı öncelikle bir birey olarak değil de, Abdullah'ın zihninde yarattığı ve sadece aşk beslediği bir kadın olarak görmesine neden olmuştur. Ayrıca romanda Abla hakkında Abdullah'ın ona karşı duyduğu bağımlılık dışında Abla'nın kendi kişisel özellikleri yer almamaktadır. Abla'nın sadece “aşkın” bir sembolü olarak yaratılması kadının toplumda ön planda tutulduğu tek nokta olarak aktarılmasına neden olmuştur. Bu durum da romanda aktarılan kadına verilen değerin düşüklüğünün yansımasıdır.

II.B. B. Abdullah'ın Annesi

Anne karakterinin yaratımında, Abla'nın zıttı bir yaratım izlenmiştir. Anne, eğitim almamış bir ev hanımıdır. Kapıcı olarak geçimlerini sürdüren ailede ev işlerinin hepsi annenin görevidir. Yemek hazırlamak, sofrayı açmak, yatakları yapmak, çocuklara bakmak örnek olarak verilebilir. “*Gün ola hayır ola..*” dedi babası, “*Haydi artık yap yatakları.*”(Erkök Yılmaz, 33) Ev işlerinin annenin görevi olması, babanın yardım etmemesi ve bunun kaynağı olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kökeninde katılaşmış yargılar yatmaktadır. Bu yargılar toplumda hangi rol ve görevlerin geleneksel olarak “erkeksi” veya “kadınsı” olarak zihinlerde yerleştiğini göstermektedir. Bu yaklaşım çoğunlukla aile yapısını gelenekselleştirmeye çalışan muhafazakar toplumlarda görülmektedir. Bu toplumlarda ev içi işlerinin kadına ait olduğu varsayılır ve evin geçimini sağlama görevi erkeğe verilmektedir. Bu konuda dindar aileler

önemli bir yer tutar çünkü dinen evi geçindirme sorumluluğunun erkeğe ait olması şeklinde değerlendirmeler mevcuttur. Abdullah'ın ailesinin dindar olduğu roman boyunca belirli yerlerde gözlenmiştir. *“Bana seccademi getir,” dedi. Abdullah çekine çekine seccadeye elini sürüp getirdi. Anası namaza durdu. Oturup pencere kenarında tesbih çekti. (Erkök Yılmaz, 47)* *““Önce sağ ayağını at,” dedi babası.” (Erkök Yılmaz, 49)* Belirtilen önce sağ ayağını atma olayı İslamiyet'te sünnettir. Abdullah'ın babasının Abdullah'ı sünnete teşvik etmeye çalışması yine dini bir bilinçle hareket ettiğini gösterir. Ayrıca sağ ayak ile bir yere giriş yapmak bir metinlerarasılık ögesidir. Metinlerarasılık kavramını; bir metnin başka bir metin içinde yer alması, alıntılanması olarak tanımlamak mümkündür. Bu bağlamda, Abdullah'ın babasının kurduğu bu cümlede sağ ayak ile giriş yapma eylemi, İslamiyet'te bulunan sünnet anlayışı ile edebiyat arasında bir bağlantı kurmaktadır. Bunun yanı sıra Abdullah'ın isminin de dini bir isim olması yine Abdullah'ın ailesinin dindar olduğunun göstergesidir.

Roman boyunca, Abdullah'ın Ablası gibi anne de fiziksel ya da psikolojik olarak betimlenmemektedir. Anne figürünün detaylandırılmaması ve betimlenmemesi, bu karakterin silikleşmesine sebebiyet vermektedir. Bu tür betimlemelerin bulunmaması kadınların toplumdaki edilgen yapısını pekiştirmektedir. Ek olarak bazı erkek karakterlerde duygusal ve fiziksel betimlemeler görülmektedir. Bunun yanı sıra, romanda önemli bir yer tutan kadın karakterlerinin ortaya konulabilmesi için bir erkek kimliğine ihtiyaç vardır: “Abdullah'ın Annesi” ve “Abdullah'ın Ablası” karakterleri... Bu yazınsal tercih; kadınların bireysel kimliklerinden çok, diğer karakterlerle olan ilişkileri üzerinden değer görmelerinin bir yansımasıdır. Dolayısıyla kadın karakterlerin neredeyse görünmez bırakılması kadın sorunsalına ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine vurgu yapmaktadır.

II.B. C. Mahalledeki Kız Çocukları

Abdullah'ın oturduğu mahallede Abdullah ile yaşları yakın çocuklar da bulunmaktadır. Erkek çocukların arasında aynı apartmanda oturduğu Erol, yan apartmanın kapıcısının oğlu olan

Nedim ve beraber oyun oynadıkları Hüsmen bulunmaktadır. Beraber oyun oynadıkları kız çocukları arasında ise Satı, Dilek, Aylin ve Güllü vardır. Bazen Abdullah'ın apartmanlarının bahçelerinde bazense yan apartmanın bahçesinde oyun oynayan kızlı erkekli bir grup çocuğun yaşadığı anlaşmazlıklar çocukların ev içinde aldığı eğitimi yansıtmaktadır. Abdullah'ın kızlarla beraber ip atlamak için yan apartmanın bahçesine geçtiği sırada çıkan kavgada Abdullah'ın kızlara hakaret etmesi ve Nedim'in kızları dövmesi erkek çocuklarının ev içinde aldığı eğitimin dışı vurumudur. *“Maymun kızlar! Çirkin kızlar! Aptal kızlar! Gerzek kızlar!” diye oynayıp göbek atmaya başladı. (Erkök Yılmaz, 36) “Abdullah, Nedim'in sıkılmış yumruğunu gördü bir an. Yumruk Güllü'nün suratının tam ortasını bulmak üzereydi ki Güllü'yü korumak için araya giren Dilek'in boğazına dayandı kaldı.” (Erkök Yılmaz, 37)* Çocukların bu davranışlarının şekillenmesinde evde ve etraflarında karşılaştığı olaylar yatmaktadır. Bu olaylar hakkında Abdullah'ın ev yaşantısı olay örgüsü boyunca gözler önüne serilmesine karşın Nedim'in aile hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Abdullah'ın evde ailesinden öğrendiği kadına ve kız çocuklarına göstermesi gereken değeri evde öğrenememiş olmasında babasının annesine karşı davranışları rol oynamıştır. *““Aptal mısın be kadın?!” (Erkök Yılmaz, 24) “Sana suçlusun diyen var mı be kadın!!” diye elini kaldırdı babası anasına” (Erkök Yılmaz, 25)* Abdullah'ın babasının eşine karşı bu davranışları, Abdullah'ın küçük yaşlardan itibaren kadınlara yönelik hakaret ve şiddeti görerek büyümesine neden olmuştur. Böyle bir aile ortamında büyümesi Abdullah'ın sosyal ilişkilerinde bu öğrendiği davranış kalıplarını tekrarlmasına zemin hazırlamış, dış dünyadaki ilişkilerine yansımıştır. Ayrıca kadın ve kız çocuklarına karşı sergilediği tutumlarının kaynağı olmuştur.

“Kaka mı yaptın?” Anası başını uzatmış, arkasından bakıyordu. Abdullah tersledi:

“Sana ne?” (Erkök Yılmaz, 28)

“Öğretmen Abdullah’ın yanibaşında. Abdullah kafasını kaldırıyor, sana ne demek için. Kararlı.” (Erkök Yılmaz, 55) Sadece yakın ortamına değil, toplumdaki yeni tanıştığı kadınlara da bu şekilde davranması Abdullah hakkında belirtilen durumu kanıtlar niteliktedir.

III. SONUC

Şiir Erkök Yılmaz, Abdullah’ın Ablası romanında kadın sorunsalı ve bağlı olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğini öyküleyici anlatım ve diyaloglarla anlatmıştır. Abdullah’ın Ablası, yapıtın akışını kadın sorunsalına bağlamak için kurgulanmış kadın karakterlerden biridir. Abdullah’ın ablası gibi toplumsal cinsiyet eşitsizliğini vurgulamak için kurgulanan diğer bir önemli karakter ise Abdullah’ın annesidir. Yaratılan kadın karakterler, kadının toplumda geri plana atılmış olmasını ve bireysel kimliklere sahip olmayışını sembolize etmektedir. Kadın sorunsalını derinleştirmek için kadın figürlerin bireysel kimliklerinin görünmez kılınmaktadır. Buna bağlı olarak da var olmaları ve bir yer tutabilmeleri için erkek figürlere ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca erkeklerin kadın karakterlere karşı olan tutumları toplumda, erkekler tarafından, kadına verilen değeri göstermektedir.

Toplumda geri plana atılmış kadınların bulunması, topluluğun belli ögelerden mahrum olduğunun göstergesi niteliğindedir. Mahrumiyet; yoksulluk, ve eğitimsizlik ögeleri üzerinden aktarılmıştır. Bu mahrumiyetin sonucu olarak da toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin boyutu artmaktadır. Cinsiyet kavramı sadece fiziksel özellikler değil, sosyal ve kültürel ögeler üzerinden de ele alınması gerekmektedir. Bunun nedeni ise, romanda vurgulanan zaman ve mekan unsurlarıdır. Bu unsurları göz önünde bulundurmak romanın yazıldığı dönemin koşullarına göre değerlendirilmesine olanak sağlayacaktır.

IV. **Kaynakça**

Erkök Yılmaz, Ő. (1996), Abdullah'ın Ablası, Yapı Kredi Yayınları.

Abukan, B. (n.d.), Kadın sorunları

<https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/bilge.abukan/141037/kad%C4%B1n%20sorunlar%C4%B1.pdf><https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1683302>

Turan, S.  . (2020, 11 Aralık), Toplumsal Cinsiyet Ekseninde Din ve Aile İçi Roller

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1039354>